

พระสงฆ์เชื้อสายสยามกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของอัตลักษณ์
วัฒนธรรมไทยในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย
Siamese Buddhist Monks and Enhancement of Thai Cultural
Identity in Kelantan State of Malaysia

พระวิจักกร์ พงษ์พันธ์^{1*} (Phra Wichak Phongphan)^{1*}

ปัญญา เทพสิงห์² (Punya Tepsing)²

เก็ดทาวา บุญปรากฏ³ (Kettawa Boonprakarn)³

บทคัดย่อ

วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทย ของพระสงฆ์เชื้อสายสยาม ในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย โดยวิธีเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และภาคสนาม ด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์เจาะลึกที่เป็นพระสงฆ์เชื้อสายสยาม 45 รูป ที่มีได้เป็นพระสงฆ์ 10 คน นำข้อมูลสรุปเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่าพระสงฆ์เชื้อสายสยามมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ดังนี้ 1) การผลักดันให้รวมตัวขององค์กรชุมชนที่หลากหลาย เพื่อช่วยเหลือ กิจกรรมวัฒนธรรมไทย

¹ นักศึกษาปริญญาเอก, สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์หาดใหญ่ 90112, อีเมล : sagery675@gmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์หาดใหญ่ 90112, อีเมล : punya.t@psu.ac.th

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ 90110, อีเมล: kettawa@hotmail.com

^{1*} Doctoral Student of Philosophy Program in Human and Social Development, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hatyai, 90112, Thailand., Gmail: sagery675@gmail.com

² Assoc.Prof.Dr. Human and Social Development, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hatyai, 90112, Thailand, Email: punya.t@psu.ac.th

³ Assist. Prof. Dr. of Education Foundation and Liberal Arts, Faculty of Education Foundation and Liberal Arts, Hatyai University, Hatyai, 90110, Thailand, Email: kettawa@hotmail.com

* Corresponding author: E-mail address: sagery675@gmail. Com

Received: January 19, 2021; Revised: June 9, 2021; Accepted: July 18, 2020

2) การชี้แจงให้ชุมชนเห็นเป้าหมายและผลประโยชน์จากวัฒนธรรมไทย
 3) การสร้างจิตสำนึกให้พึ่งตนเอง ช่วยเหลือกัน และรักถิ่นฐานตนเองด้วยความ
 สัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ผ่าน ครอบครัว ชุมชน และสังคม 4) การร่วมรับผิดชอบ
 ให้ทุกคนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมผลักดันงานวัฒนธรรมไทยให้เกิดขึ้นทุกปี
 มีพระสงฆ์ร่วมวางแผน 5) การสร้างสังคมการเรียนรู้และการสืบสานวัฒนธรรมไทย
 โดยศึกษาจากสื่อต่างๆเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย เรียนรู้จากบรรพชนและเผยแพร่
 ความรู้ 6) การสร้างเครือข่ายศาสนาและวัฒนธรรมไทย ทั้งในและนอกประเทศ
 มาเลเซีย และ 7) การสร้างผู้นำด้านวัฒนธรรมไทยมีกลไกส่งเสริมเด็กและเยาวชน
 เป็นผู้นำวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: พระสงฆ์เชื้อสายสยาม, การเสริมสร้างความเข้มแข็งวัฒนธรรมไทย,
 รัฐกลันตัน, ประเทศ มาเลเซีย

Abstract

The objective of this qualitative study was to investigate how Thai cultural identity was enhanced by Siamese Buddhist monks in Kelantan State, Malaysia. Data were collected from related documents, observation and in-depth interviews with 45 Siamese Buddhist monks and 58 informants. The data were analyzed and presented with descriptive analysis.

The research found that there are many ways to reinforce Thai cultural identity strengthened by Siamese monks in various ways : 1) encouraging integration of various communities and organizations, 2) acknowledging goals and benefits from Thai culture, 3) raising awareness of self-reliance, helping one another, and loving oneself, 4) persuading everyone to participate, think, do, using community resources to mobilize and use, 5) creating a learning society and inheriting Thai culture, organizing activities into public spaces, 6) establishing Thai religious and cultural networks, and 7) creating leaders in Thai culture through a mechanism of promoting children and youth as leaders appropriately.

Keywords : Siamese Buddhist Monks, Enhancement of Thai culture, Kelantan State, Malaysia

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

พระสงฆ์คือผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมพระพุทธศาสนาโดยตรง และนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเผยแผ่ เพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนรวม กล่าวคือมีบทบาทหน้าที่ทั้งด้านพระธรรมวินัยและ ด้านสังคม จากปรากฏการณ์ปัจจุบันในด้านสังคมพบว่า พระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ช่วยส่งเสริมอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยและอัตลักษณ์ท้องถิ่นไม่ว่าการจัดงานเทศกาล ประเพณีไทยของวัด การสร้างศิลปกรรมของวัด การช่วยเหลือด้านบริการสังคม ดังที่พระธรรมวรเมธี สุขิน อัครศิโน (2550 : 55) แสดงข้อคิดเห็นว่า พระสงฆ์เป็นผู้นำและให้บริการด้านต่างๆ ที่จำเป็น เช่นไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของประชาชน ช่วยเหลือคนที่ได้รับความเดือดร้อน ให้การสนับสนุนรักษาพยาบาลคนไข้ ช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมไทย นอกจากนั้นพระสงฆ์ยังเป็นผู้แนะนำและเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม เช่นเดียวกับ คณินันต์ จันทบุตร (2545: 30) ที่เห็นว่า พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์ช่วยสร้างความผูกพันและให้การสงเคราะห์ชาวบ้านด้วยสิ่งที่เป็นต่อการดำรงชีวิตของชุมชน เช่น ช่วยสร้างโรงเรียน สร้างถนน สร้างศาลาประชาคม สนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรม เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง พระสงฆ์เป็นกลุ่มหนึ่งที่จะช่วยขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนา

เช่นเดียวกับพระสงฆ์เชื้อสายในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ที่มีบทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การพัฒนาชุมชน สืบเนื่องจากคนสยามในรัฐกลันตันเป็นชนกลุ่มน้อย แวดล้อมด้วยสังคมมุสลิมส่วนใหญ่ จึงจำเป็นต้องช่วยพญารักษาเผ่าพันธุ์ของตนไว้ โดยชูความโดดเด่นและอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยของตนไว้ เหตุผลที่ทำให้มีชาวสยามพลัดถิ่นอยู่ในรัฐกลันตัน เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การแบ่งเขตปกครองระหว่างไทยกับอังกฤษในรัชกาลที่ 5 ที่ยกรัฐทั้งสี่คือ ไทบุรี ปะลิส กลันตัน และตรังกานู ซึ่งมีชาวสยามอาศัยไปอยู่ในการปกครองของอังกฤษ เมื่ออังกฤษให้เอกราชแก่ประเทศมาเลเซียจึงเป็นผลให้มีคนสยามตกค้างถึงปัจจุบัน (ธำรงค์ดี อายุวัฒน์, 2547: 201- 433) จากสถิติในปัจจุบันพบว่ามีคนสยามอาศัยอยู่ในรัฐต่างๆ ประมาณ 100,000 คน จำนวนทั้งหมดนี้บวชเป็นพระภิกษุในรัฐกลันตันจำนวน 100 รูป ชาวสยามยังคนรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยมีการบวชเป็นเพศบรรพชิต กระจายอยู่ในวัดต่างๆ ที่มีอยู่ถึง 20 วัด

พระสงฆ์เหล่านี้มีบทบาทต่อส่งเสริมอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทย ดังที่อุทัย เอกสะพัง (2555 : 96) ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยในรัฐตอนเหนือของมาเลเซีย พบว่าบทบาทเด่นชัดของพระสงฆ์โดยเฉพาะเจ้าอาวาส คือ การสร้างวัดให้มีความสวยงามเป็นที่สะดุดตาของผู้คนที่พบเห็น มีการผสมผสานด้านสถาปัตยกรรมระหว่างไทยและจีนได้อย่างลงตัว มีการเปิดสอนภาษาไทยในวัดของแต่ละวัด ธีรวัฒน์ ทองรินทร์ (2553 : 146) ได้กล่าวไว้ว่า ชาวมาเลเซียเชื้อสายสยามที่อาศัยอยู่ในรัฐกลันตันได้แสดงออกถึงความเป็นไทย คือความเป็นคนพุทธนิกายเถรวาท ซึ่งมีพิธีกรรมและสถาปัตยกรรมทางศาสนาเหมือนกับชาวพุทธในประเทศไทย โดยมีชาวจีนให้ความอุปถัมภ์วัดทางการเงิน และช่วยเหลืองานในเทศกาลต่างๆ อย่างไรก็ตามชาวพุทธก็ยังมียบทบาทหลักในการสืบทอดพระพุทธศาสนาและดำรงอยู่นาน ดังการบวชเป็นพระสงฆ์ของชาวสยามจะยาวนานกว่าคนเชื้อสายจีน จึงกล่าวได้ว่าการรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมของคนมาเลเซียเชื้อสายสยามไม่อาจแยกขาดจากสถาบันสงฆ์ได้

คนสยามในรัฐกลันตันยังรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยให้ดำรงอยู่ เห็นได้จากงานศึกษาของ นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต (2554 : 3) ได้กล่าวถึงว่า คนสยามในมาเลเซียได้ตั้งรกรากและถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในรัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซียมานานแล้ว และในช่วงเกิดสงครามระหว่างไทรบุรีกับสยามก็มีการเคลื่อนผู้คนเข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในไทรบุรีด้วย สืบช่วงต่อมาถึงรัชกาลที่ 5 มีกลุ่มคนในภาคใต้จำนวนหนึ่งหลบหนีจากการเก็บค่ารัชูปการและคดีความจากฝั่งสยามเข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณบ้านควนมุสัง รัฐปะลิส สืบต่อมาจนกลายเป็นบรรพบุรุษคนสยามในปัจจุบันนี้ คนสยามจึงมีภูมิหลังยึดโยงกับสำนึกชาติพันธุ์ไทยและดำรงอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยไว้อย่างเหนียวแน่น จากการศึกษาของ พรชัย นาคสีทอง (2559 : 11) เรื่องประวัติศาสตร์ความทรงจำและอัตลักษณ์ไทย (พุทธ) สยามในมาเลเซียกรณีชุมชนบางแซะ รัฐกลันตัน พบว่าแม้ชุมชนไทยตั้งอยู่ในรัฐที่เน้นแนวคิดทางการเมืองแบบศาสนานิยมหรือภายใต้กระแสอิสลามานุวัตร (Islamization) และแวดล้อมด้วยชุมชนมุสลิม แต่สามารถแสดงออกและเน้นซึ่งอัตลักษณ์ไทย (พุทธ) สยามได้อย่างอิสระภายใต้เงื่อนไขและบริบทสังคมมลายู จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวันและสังคมพหุวัฒนธรรมมาเลเซีย ทั้งในด้านภาษา ศาสนา ความเชื่อ

ชนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมและการละเล่น ตลอดจนสร้างศาสนสถานและสถานที่สำคัญของชุมชน ดังมีปรากฏการณ์ที่พบว่าในทุก ๆ ปี วัดส่วนใหญ่ในมาเลเซีย โดยการนำของเจ้าอาวาสและผู้นำหมู่บ้านร่วมประชุมกันในการวางแผนในการจัดงานประจำปีของคนสยาม เช่น วันสงกรานต์ วันลอยกระทง มีการรวมตัวในวัดไทย ทุก ๆ ด้าน ที่เกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรมไทย คนสยามจำนวนมากที่มารวมตัวกัน มักแสดงออกซึ่งศิลปวัฒนธรรมไทย อาทิเช่น การแสดงมโนราห์ การรำกลองยาว การใส่ชุดไทยเดิม การละเล่นแบบไทย การสงฆ์น้ำพระ โดยมีเจ้าหน้าที่รัฐให้การสนับสนุนและร่วมมือด้วยดี หากอยู่ในวงจำกัด

ตามบริบทของรัฐกลันตันมีความแตกต่างจากรัฐอื่น ๆ กลันตันเป็นรัฐที่ค่อนข้างเคร่งครัดในหลักจารีตอิสลาม ใช้หลักกฎหมายที่เคร่งครัดกว่ารัฐอื่น ๆ การเผยแพร่พุทธศาสนาทำในขอบเขตของชนชาติอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ชาวมลายูเท่านั้น การจะฝ่าฝืนให้หันมานับถือพุทธศาสนาทำให้เกิดการตอบโต้ในทางลบจากโครงสร้างอำนาจของรัฐมุสลิม (อิสมาเอล, 2553 : 14) กลันตันยังจัดเป็นนครอิสลาม (Islamic City) ดังนั้นนโยบายรัฐท้องถิ่นจึงมุ่งเน้นที่จะชี้แนะให้วิถีชีวิตของประชากรดำเนินไปตามวิถีอิสลามอย่างเคร่งครัดและให้ความสำคัญและสิทธิประโยชน์แก่ชาวมลายูมุสลิม ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 90 ของประชากรทั้งหมดในรัฐกลันตัน ซึ่งส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อวิถีชีวิตและการประกอบการธุรกิจของชาวมลายูเชื้อสายอื่น ๆ ในรัฐกลันตัน (วราภรณ์ สำราญ, จันทรจิรา ศรีสุวรรณ, ปาริฉัตร หัสณีย์, สุทธิดา อะหลีกะเล็ม และเบญจมาภรณ์ บุญสว่าง, 2558 : 1)

สภาพบริบทเช่นนี้มีผลให้คนเชื้อสายมลายูพยายามรวมตัวกันดำรงรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมของตนเองให้เข้มแข็ง บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์จึงมีความหมายและมีความยิ่งใหญ่สำหรับคนสยาม ดังมีตัวอย่างเหตุการณ์ที่พบว่าพระสงฆ์สามารถชี้แนะให้รวมกลุ่มกันเรียกร้อง จนเป็นเหตุให้รัฐบาลมาเลเซียเห็นความสำคัญของการจัดงาน และการเรียนที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2552 : 21) ให้ข้อคิดเห็นว่า พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูของสังคม ในอดีตไม่มีโรงเรียนเกิดขึ้นมากเช่นในปัจจุบัน คนในสังคมจึงพากันเข้าไปศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ในพื้นที่ของวัด พระสงฆ์จึงทำหน้าที่ชี้แนะคนในสังคมโดยปริยาย สำหรับการชี้แนะของพระสงฆ์สยามนั้นมีผลทำให้ชาวสยาม

มีคุณภาพชีวิตที่ดี บนพื้นฐานของจารีตศาสนาและวัฒนธรรมไทย ดังที่สมพร ชุนเพชร, (2558 :143) ให้ข้อคิดเห็นว่าพระสงฆ์ในรัฐกลันตันเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย ให้มีการดำรงอยู่ท่ามกลางชาติพันธุ์มุสลิมที่มีมากกว่า มีส่วนกระตุ้นวัฒนธรรมไทย เมื่อเห็นว่าวัฒนธรรมไทยอ่อนกำลังลง เมื่อวัฒนธรรมเริ่มแข็งแกร่งก็พยายามรักษา สภาพที่ดีเหล่านั้นเอาไว้

จากความสามารถในการดำรงรักษาและเสริมสร้างความเข้มแข็งในทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมที่ต่างจากประเทศไทย ทำให้ผู้วิจัยตั้งคำถามว่าพระสงฆ์เชื้อสายสยามมีหลักหรือวิธีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ได้อย่างไร องค์ความรู้ที่ได้รับอาจกลายเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนไทยในประเทศอื่นๆ ที่พระสงฆ์เป็นผู้นำในการเสริมสร้างวัฒนธรรมไทย

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยของพระสงฆ์เชื้อสายสยามในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม โดยมีการเตรียมคำถามที่ผู้วิจัยกำหนด ไว้เป็นข้อๆ เพื่อนำไปสู่การหาคำตอบ นำไปสัมภาษณ์พระสงฆ์เชื้อสายสยามและประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interviews) ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วยพระสงฆ์เชื้อสายสยาม จำนวน 45 รูปจาก 10 วัด โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เชื้อสายสยามที่เป็นคนสัญชาติมาเลเซีย เชื้อสายสยาม เป็นชาวกลันตัน บวชเป็นพระภิกษุสงฆ์มาแล้วไม่น้อยกว่า 10 พรรษา ประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 10 คน เลือก กลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจงไปยังบุคคลที่ให้ข้อมูลมากที่สุด ในส่วนของประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน และประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้วัด การสัมภาษณ์จะใช้คำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) ที่ผู้วิจัยเตรียมคำถามในประเด็นด้านเศรษฐกิจ ด้าน

สังคม และด้านวัฒนธรรม นอกจากนี้ใช้เทคนิคการสังเกต จากนั้นนำข้อมูลจากเอกสารและภาคสนามมาประมวลผล ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้าด้านแหล่งของ ข้อมูล (data triangulation) ด้านแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล จากนั้นนำมาจัดหมวดหมู่อย่างมีระบบ นำมา วิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ ตามเป้าหมายในการวิจัย จากนั้น สรุปผล อภิปรายผล และเสนองานด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

แนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้

แนวคิดด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม คือการขับเคลื่อนให้วัฒนธรรมดำรงอยู่หรือปรับตัวอยู่ได้ ไม่ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงแบบใด ตามที่โกวิท พวงงาม (2553 : 278) มีแนวคิดที่ว่าความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากการที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ไม่ว่าสังคมเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชน แล้วเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ในมุมมองของคณะอนุกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภาคใต้ (2546 : 60) มีความเห็นว่าการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งมีองค์ประกอบดังนี้ 1) มีบุคคลที่หลากหลายมารวมตัวกันสร้างองค์กรชุมชน 2) มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก 3) มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่นรักชุมชน 4) มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ 5) มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ 6) มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง 7) มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี 8) มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป 9) มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ เช่นเดียวกับมุมมองของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541 : 11) ซึ่งกล่าวถึงชุมชนเข้มแข็ง ไว้ดังนี้ 1) เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) คือการที่ชุมชนมีการเรียนรู้และรู้เท่าทันข่าวทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง รวมทั้งชุมชนมีการเพิ่มพูนความรู้อย่างสม่ำเสมอ 2) เป็นชุมชนที่มีการจัดการตนเอง (Community Management) ด้วยระบบการบริหารจัดการในกิจกรรมที่สำคัญ 4 ประการ

คือการวางแผน การจัดกระบวนการขององค์กรในชุมชน การลงมือปฏิบัติตามแผนและการประเมินผล 3) เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) กล่าวคือชุมชนมีจิตสำนึกและมีจิตวิญญาณ อาจหมายถึง ความรักดี ความรัก ความหวัง ความรู้สึกเป็นเจ้าของในชุมชน โดยมีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน 4) เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) กล่าวคือเป็นชุมชนที่มีความสงบสุข คนในชุมชนมีจิตใจเยือกเย็น มีคุณภาพและคุณธรรม

นภาพร หะวานนท์ (2550 : 17) ยังได้เสนอมิติความเข้มแข็งของชุมชนไว้ 4 ด้าน ได้แก่ 1) มิติด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ศักยภาพของชุมชนในการจัดการระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้สมาชิกในชุมชนสามารถปรับตัวเข้ากับระบบเศรษฐกิจ มีการจัดระบบการผลิต สามารถลดต้นทุนการผลิตและสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า 2). มิติทางสังคม ได้แก่ ความสามารถของชุมชนในการจัดระเบียบทางสังคมของชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นสิ่งสะท้อนถึงแรงเกาะเกี่ยวที่คนในชุมชนมีต่อกัน ทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน 3). มิติทางวัฒนธรรม ได้แก่ ความสามารถในการแก้ปัญหาของชุมชนด้วยสติปัญญา มีการแลกเปลี่ยนความรู้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง มีการสืบสานภูมิปัญญาและความรู้ของชุมชน ทำให้ชุมชนมีความสามารถในการปรับตัวและสร้างความเข้มแข็งขึ้นได้ 4). มิติทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ความสามารถของชุมชนในการจัดระบบดูแลและแบ่งสรรทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ และเป็นธรรมกับสมาชิกในชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถสร้างระบบการจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในความเห็นของนพดล เหล่ากอ (2549 : 1) เห็นว่าการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มี 2 ประการ ได้แก่ 1) การส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต โดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการปรับวิธีคิดและวิธีการทำงานของบุคลากรภาครัฐ จากการเป็นผู้สั่งการเป็นผู้สนับสนุนในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง 2) การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน

การพัฒนาสวัสดิการสังคมและสวัสดิภาพของชุมชน การฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำแผนความต้องการของชุมชน รวมทั้งการสร้างประชาคมภายในชุมชนและการสร้างเครือข่ายของชุมชน

จากการศึกษาแนวคิดด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งพบว่า มีแนวคิดคล้ายคลึง เพียงแต่มองคนละด้าน มีแนวคิดที่สะท้อนด้านรูปแบบหรือวิธีการด้านคุณลักษณะของชุมชน ด้านมิตีย่อยของสังคม หรือด้านเป้าหมายการพัฒนา ในการศึกษาี้ผู้วิจัยเลือกแนวคิดเชิงรูปแบบวิธีการ โดยนำหลายส่วนมาปรับใช้เป็นข้อสรุปกรอบคิดของผู้วิจัย เพราะเห็นว่ารูปแบบวิธีการจะช่วยสะท้อนบทบาทของพระสงฆ์ในท้องถิ่นได้ชัดเจน อีกทั้งรูปแบบเสริมสร้างจะเห็นผลอันนำไปสู่ปฏิบัติการหรือพัฒนาในพื้นที่อื่นได้มาก โดยทำการปรับลดให้มีความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ดังนี้ 1) การรวมตัวที่หลากหลาย 2) การมีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงประโยชน์ต่อสาธารณะและสมาชิก 3) การสร้างจิตสำนึกพึ่งตนเอง เอื้ออาทรต่อกันและรักท้องถิ่น 4) การร่วมคิดร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ 5) การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ 6) การสร้างเครือข่าย และ 7) การเสริมสร้างผู้นำวัฒนธรรม

ผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า พระสงฆ์สยามในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย มีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยในรูปแบบต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การผลักดันให้รวมตัวขององค์กรชุมชนที่หลากหลาย

ในการเสริมสร้างอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทย พระสงฆ์เชื้อสายสยามมีการผลักดันองค์กรต่างๆ ที่ชุมชน ตั้งขึ้นและมีอยู่หลากหลายได้เข้ามารวมตัวทั้งในและนอกประเทศมาเลเซียเพื่อสร้างความเข้มแข็ง องค์กร ต่างๆ ดังเช่น มูลนิธิพระวิเชียรโมลี จังหวัดสงขลา คณะสงฆ์รัฐกลันตัน สมาคมคนเชื้อสายจีนในรัฐกลันตัน ศูนย์การเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมไทยรัฐกลันตัน สมาคมสตรีสยาม ศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมไทยใน รัฐกลันตัน สมาคมชาวพุทธเชื้อสายสยาม องค์กรการปกครองคนสยามในรัฐกลันตัน ฯลฯ การจัดงาน ประเพณีประจำปีของพระสงฆ์ในรัฐกลันตันส่วนมากมีองค์กรเหล่านี้เข้ามาร่วมกิจกรรม ดังงานเทศกาล

2 งาน คือ งานลอยกระทงของวัดพิบูลทองวราราม บ้านบ่อเสม็ด อำเภอตุ้มปัด รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย งาน เทศกาลสงกรานต์ของวัดสุคนธาราม บ้านบังหยัง อำเภอตุ้มปัด รัฐกลันตัน งานทั้งสองวัดนี้จัดได้ว่าเป็นงาน ยิ่งใหญ่และมีชื่อเสียงของรัฐ ทั้งนี้ก็ด้วยพระสงฆ์ผลักดันให้องค์กรต่าง ๆ มาร่วมวางแผนงานเพื่อให้งานออกมา ดีที่สุด ช่วยระดมเงินเพื่อตั้งกองทุนในการดำเนินงานจากประชาชนเชื้อสายสยาม ช่วยประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ ต่าง ๆ ทั้งในประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย เพื่อจูงใจคนให้มาร่วมกิจกรรม สร้างพื้นที่แสดงออกถึงความรัก ความหวงแหน วัฒนธรรมไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ท่ามกลางความหลากหลายวัฒนธรรม ในประเทศ มาเลเซีย ภายใต้กลไกนี้ช่วยให้องค์กรชุมชนต่าง ๆ เชื่อมั่นในความตั้งใจ และจริงใจของพระสงฆ์ ไม่ว่าการกระชับความสัมพันธ์ทางสังคมหรือการขอรับความช่วยเหลือเป็นเงินทอง ดังข้อมูลสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ในนามสมาคมสตรีชาวสยามรัฐกลันตัน ฉันให้ความสำคัญกับการจัดงานด้านวัฒนธรรมไทยของคนสยาม เพราะเชื่อว่านี่คือความรอดของคนสยามที่ได้มีพื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรมไทย ใช้พื้นที่วัดไทยในการเปิดพื้นที่เพื่อประกาศให้คนอื่น ๆ รู้ว่าคนสยามมีวัฒนธรรมเป็นของตัวเอง” อัมพา, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจักกร์ พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ชุมชนบ้านบังหยัง อำเภอตุ้มปัด รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2561.

“ทางสมาคมคนเชื้อสายจีนรัฐกลันตัน เราช่วยเหลือคนสยามเป็นประจำ กรณีคนสยามขอความช่วยเหลือเรื่องเงินทอง เพื่อนำไปจัดงานวัด ทางสมาคมของเราเห็นความสำคัญกับเรื่องนี้ เพราะคนเชื้อสายจีนกับคนสยามมีความสัมพันธ์กันดีมาตลอด” ตันเซียง, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจักกร์ พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ชุมชนบ้านกุหลิม อำเภอปาเซิร์มัส รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2561.

2. การทำให้เห็นเป้าหมายและคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม

พระสงฆ์เชื้อสายสยามมีวิธีขับเคลื่อนและสร้างกลไกด้านวัฒนธรรมไทยให้เกิดประโยชน์แก่สาธารณชน โดยจัดงานด้านวัฒนธรรมไทยขึ้นที่วัด ให้วัดเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงานทุกระดับ โดยชี้แจงให้เห็นวัตถุประสงค์ของการจัดงานเสมอ เป้าหมายของพระสงฆ์ในการจัดกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมไทย เพื่อต้องการกระตุ้นให้คนสยามเห็นและไม่ลืมรากเหง้าวัฒนธรรมของตนเองร่วมกัน เพราะปัจจุบันความเจริญด้านวัตถุมีมากและมีความรวดเร็วในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของตนเอง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่ไปเรียนหนังสือในเมืองจะรับเทคโนโลยีสื่อสารใหม่ได้ง่าย เพราะทันสมัยและสะดวกสบาย เช่น โทรศัพท์มือถือ เครื่องคอมพิวเตอร์ รวมถึงวัฒนธรรมการบริโภคจากตะวันตก เช่น เครื่องดื่ม น้ำอัดลม ขนมโดนัท พิซซ่า ช็อคโกแลต ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เมื่อชักนำให้ลูกหลานชาวสยามออกนอกเส้นทางวัฒนธรรมของตนเองย่อมก่อเกิดผลกระทบต่อวัฒนธรรมไทย พระสงฆ์ในรัฐกลันตันจึงออกมาแก้ปัญหาเหล่านี้ สร้างภูมิคุ้มกันดึงคนสยามให้มารวมตัวกัน โดยจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมไทยที่ยิ่งใหญ่ในวัด พร้อมชี้แจงประโยชน์ที่จะได้รับกับคนสยาม การรวมศูนย์ที่เกิดขึ้นในวัดเป็นการสร้างอัตลักษณ์ของคนสยามและแสดงออกถึงความเป็นไทยที่มีอยู่ในตัวคนสยามที่อยู่ในต่างแดน ที่มีชาติพันธุ์อื่นๆอยู่ร่วมกันด้วย อย่างไรก็ตามการแสดงออกบางอย่างก็ต้องมีความสุขุมรอบคอบ และมีจิตสำนึกทุกครั้งว่าชาวสยามเป็นคนกลุ่มน้อย ไม่แสดงออกถึงความรังเกียจชาติพันธุ์อื่นๆ ที่อาจกระทบกับคนส่วนรวม พยายามทำความเข้าใจซึ่งกันและกันบนพื้นฐานความแตกต่างหลากหลายวัฒนธรรม เพื่อไม่ให้สูญเสียอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยของชาวสยาม ดังการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“การจัดงานวัฒนธรรมไทย คำนึงถึงประโยชน์ที่คนสยามจะได้รับ ผมต้องการให้ลูกหลานของคนสยามเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมไทย โดยไม่เข้าไปลุ่มหลงกับวัฒนธรรมตะวันตก” สอง, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจารย์ พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ชุมชนบางแซะ อำเภอปาร์เซมัส รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย เมื่อวันที่ 8 มกราคม 2561.

“พระสงฆ์มักจะบอกจุดหมายการจัดงานวัฒนธรรมไทย อย่างดีก็ต้องสร้างประโยชน์ส่วนรวมให้กับประชาชนสยาม ให้รับผิดชอบในวัฒนธรรมของตนเอง” พระอดุล, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจิตร พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่วัดโพธิวิหาร บ้านยาสูบ อำเภอตุ้มปัด รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย. เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2561.

3. การสร้างจิตสำนึกให้พึ่งตนเอง ช่วยเหลือกัน และรักถิ่นฐานตนเอง

พระสงฆ์มีความเข้าใจในบริบทของกลุ่มคนสยาม และเข้าใจดีว่าการเป็นชนกลุ่มน้อยท่ามกลางชนกลุ่มใหญ่ซึ่งเป็นมุสลิม ขาดโอกาสในการรับงบประมาณจากรัฐด้านต่าง ๆ เพื่อมาอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมไทยของคนสยาม จึงมีความคิดที่จะพึ่งพาตนเอง โดยการทำทำความเข้าใจกับกลุ่มคนสยามว่าต้องมารวมตัวกัน เพื่อให้เกิดพลังและช่วยเหลือตนเอง ทั้งในด้านการเงิน ด้านแรงงาน ด้านความคิด โดยไม่ต้องรอคอยให้รัฐหรือชาติพันธุ์อื่น ๆ เข้ามาช่วยเหลือ ให้พึ่งตนเองทางใจ รู้จักใช้หลักธรรมบ่มเพาะชีวิต การพึ่งตนเองทำให้เกิดความมั่นใจในการขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมไทย รวมถึงพระพุทธศาสนา ประกอบกับทุนทางสังคมได้ช่วยปกป้องรักษาศาสนาพุทธและวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่ ดังเช่น การซ่อมแซมวิหารที่ชำรุดหรือตกแต่งวัด ชาวสยามที่ถนัดงานช่างงานศิลป์ก็จะอาสามาทำงานโดยไม่ต้องร้องขอ ความเชื่อถือไว้วางใจกันระหว่างพระสงฆ์กับชาวสยาม หรือความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนสยามถือเป็นทุนทางสังคมที่เอื้อต่อการช่วยเหลือกันและกัน การทำให้ชาวสยามรักท้องถิ่นตนเอง พระสงฆ์พยายามให้ทุกคนตระหนักรู้ถึงปัญหาในอนาคต การโยกย้ายไปอยู่ที่อื่น ๆ จะทำให้วัฒนธรรมที่มีพลังมากกว่าถูกกลืนทำให้รากเหง้าของตนอ่อนแอลง ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์สยามจึงคอยชี้แนะคนสยามให้เห็นคุณค่าความดีงามของวัฒนธรรมตนเอง ที่ติดตัวมาตั้งแต่สมัยของบรรพบุรุษ และถูกถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน คนสยามส่วนใหญ่เชื่อฟังพระสงฆ์และร่วมรับรู้ในโอกาสที่วัฒนธรรมไทยจะสูญหาย อีกทั้งรัฐมุสลิมมิได้ให้ความหวังกับเสถียรภาพของชุมชนสยามมากนัก ดังกฎหมายที่ไม่สนับสนุนให้คนสยามซื้อที่ดินของชาวมุสลิม จึงต้องรวมพลังสามัคคีอย่างน้อยสอบถามปัญหาต่าง ๆ ที่กระทบต่อความมั่นคงของชาวสยาม ดังการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“คนสยามภูมิใจในการมีวัฒนธรรมของตนเอง แสดงออกถึงความรักท้องถิ่นของตนโดยเข้าช่วยเหลือวัด ช่วยงานประเพณีที่พระขอมาทุกปี คนสยามไม่ค่อยหวังอะไรจากรัฐมากนัก เพราะเข้าใจดีว่าไม่ค่อยได้ จึงพยายามช่วยเหลือกันเอง” เขียบ นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจิตร พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ชุมชนบ้านในอำเภอตุ้มปัด รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2561.

“ท่านมักบอกให้คนสยามแบ่งปันความสุข ช่วยกันสอบถามความเป็นอยู่ของเพื่อนร่วมหมู่บ้าน มีปัญหาจะช่วยกัน นี่เป็นความเอื้ออาทรที่ผมได้เห็นในพื้นที่” สะอม, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจิตร พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ชุมชนบ้านบังหึง อำเภอตุ้มปัด รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2561.

4. การทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ

พระสงฆ์มีความมุ่งมั่นที่จะผลักดันให้งานด้านวัฒนธรรมไทยเกิดขึ้นในพื้นที่ทุก ๆ ปี ในการจัดงานทุกครั้งพระสงฆ์ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบกับคนอื่น ๆ อาทิเช่น การเตรียมพื้นที่ของวัดเพื่อจัดงาน เตรียมการใช้สอย เตรียมทุนในการดำเนินการ เตรียมวางแผนให้คนมาช่วยงาน อีกทั้งประสานความร่วมมือกับผู้นำชุมชนสยาม การเชิญเจ้าหน้าที่ของรัฐ ก็เพื่อคอยอำนวยความสะดวก ฐานความปลอดภัยในการจัดงาน ในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยมักตั้งคณะกรรมการจัดงานเพื่อเสาะหาการละเล่นและนันทนาการต่าง ๆ เพื่อความครื้นเครง บทบาทของพระสงฆ์ที่ต้องรับผิดชอบนั้นมีมากกว่าคนอื่น เนื่องจากจัดงานที่วัด แต่หากมีปัญหา มีเหตุฉุกเฉิน ชาวสยามก็จะร่วมรับผิดชอบ ช่วยแก้ปัญหาพร้อมกัน การจัดงานด้านวัฒนธรรมไทยแต่ละครั้ง ความสำเร็จของงานมิได้เกิดได้ง่าย พระสงฆ์ยังต้องสร้างทีมงานหลายชุด บนฐานคุณธรรมความเสมอภาค และการป้องกันปัญหาที่จะตามมา ดังจากการสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“งานวัฒนธรรมไทยร่วมคิดร่วมทำกันทุกฝ่าย ใช้ประสบการณ์มาเป็นบทเรียนแก้ปัญหาการทำงานร่วมกัน พระสงฆ์ต้องสร้างแรงบันดาลใจให้คนสยามมาช่วยงาน สิ่งที่พระสงฆ์มีคือ คุณธรรมและความเมตตาผู้อื่นอยู่ในใจตลอดเวลา ต้องไม่เจ้าหลักการจนเกินไป

เพราะทำให้ผู้อื่นเข้ามาร่วมงานไม่ได้” จัน, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจักร์ พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านบางแชะ อำเภอปาร์เซมัส รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซียสัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 8 มกราคม 2561.

“การที่เข้ามาช่วยงานของคนสยามที่วัดจัดขึ้น แสดงให้เห็นว่า คนสยามรับผิดชอบในการทำงานดี เพราะมีจิตสำนึกที่ดีและมีจิตสาธารณะ พัฒนาเพื่อส่วนรวมและพวกของเราเอง ถ้าเราไม่ช่วยวัด งานคงไม่สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี” สมรม, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจักร์ พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่วัดมัทธนิมาราม บ้านยุงเกา อำเภอตุมปัด รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2561.

การเข้ามาร่วมคิด ร่วมทำที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทย นอกจากข้างต้น พระสงฆ์เชื้อสายสยามยังมีวิธีการ ดังนี้ 1) การกระจายงานให้ผู้ร่วมงานอย่างเหมาะสม ก่อนการจัดงานมีการประชุมคณะกรรมการวัดและประชาชนในพื้นที่ เพื่อทำความเข้าใจในรูปแบบของการจัดงาน และภาระหน้าที่ของแต่ละคนที่ได้รับมอบหมาย โดยมีพระสงฆ์เป็นประธาน เมื่อได้รายละเอียดของการประชุมและมีมติออกมาเช่นใด ต้องปฏิบัติเช่นนั้น 2) การสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดการร่วมคิดร่วมทำของผู้ร่วมงาน พระสงฆ์กำชับให้มีความสามัคคีกันทำงานในส่วนที่ตนเองรับผิดชอบให้ดีที่สุด ทุกตำแหน่งล้วนแต่มีความสำคัญเมื่อเอางานทั้งหมดมารวมกันก็จะได้เป็นงานใหญ่และสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ 3) การรู้จักวิเคราะห์งานด้านวัฒนธรรมไทยที่ให้ประสิทธิผล การจัดงานในแต่ละปีมีการประเมินผล จากคณะกรรมการวัดและพระสงฆ์ ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการจัดงานให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ

5. การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้วัฒนธรรมไทย

พระสงฆ์เชื้อสายสยามสนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมไทยสม่ำเสมอ โดยเฉพาะภาษาไทย โดยการฝึกหัดอ่านเขียนจากหนังสือ ตำรา สื่อต่างๆ เรียนรู้ประเพณีไทย คติความเชื่อจากการบอกเล่าของบรรพบุรุษ รวมถึงสังเกตวัฒนธรรมเดิมของคนสยามที่เคยปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีต มีความพยายามเรียนรู้เพื่อรักษาของเดิม

ไว้ให้ดีที่สุด จากนั้นนำมาเผยแพร่ในรูปแบบต่างๆ ให้กับเด็ก เยาวชนหรือคนสยามคนอื่น พร้อมกระตุ้นคนสยามแสดงออกให้คนชาติพันธุ์อื่นๆ รับรู้ว่า คนสยามมีวัฒนธรรมของตนเอง ไม่ได้ลอกเลียนแบบจากใคร มีคุณค่าและอัตลักษณ์ วัฒนธรรมที่สวยงาม อ่อนช้อย ทั้งส่งเสริม ชื่นนำคนสยามให้รักการเรียนรู้ ดังเช่น ชมรายการโทรทัศน์ของไทย การอบรมที่มีอาสาสมัครจากประเทศไทยมาจัดกิจกรรม การรับหรือซื้อหนังสือที่ทางวัดออกจำหน่ายในวันสำคัญต่างๆ ให้ทุกคนแสวงหาความรู้ เพื่อรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยท่ามกลางสังคมพหุวัฒนธรรม ดังการสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“งานวัฒนธรรมไทยมักจัดป้ายให้ความรู้ ข่ายหนังสือไทย อย่างงานที่วัดพิบูลทองวราราม อีกงานหนึ่งคืองานสงกรานต์ที่วัดสุคนธาราม จัดได้ยิ่งใหญ่ระดับรัฐ เพื่อให้คนสยามเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงาน มาเรียนรู้ความเป็นไทย ” สมนึก, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์) พระวิจิตร พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์) ที่ชุมชนบ้านกุหลิม อำเภอตุ้มปัด รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย. เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2561.

“การเรียนรู้สืบสานวัฒนธรรมไทย ผมว่าไม่ใช่จากตำราอย่างเดียว แต่มันเป็นการส่งผ่านวัฒนธรรมจากบรรพบุรุษ ที่ท่านพยายามสอนให้ลูกหลานได้ปฏิบัติต่อกันมา จนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมไทย ที่คนสยามได้ซึมซับวัฒนธรรมเหล่านี้เอาไว้” จิต, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจิตร พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านยูงเกา อำเภอตุ้มปัด รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2561.

พระสงฆ์เชื้อสายสยามเล็งเห็นความจำเป็นของการเรียนรู้วัฒนธรรมไทย ควบคู่พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท เพราะการนับถือพุทธศาสนาของชาวพุทธจะยังไม่ถึงแก่นของศาสนา ถ้าไม่ได้อาศัยวัฒนธรรมไทยหล่อหลอมมาด้วยกันกับศาสนา ถ้ามีพุทธศาสนาก็ต้องมีวัฒนธรรมไทย การใช้ภาษาไทยเป็นสื่อเรียนรู้วัฒนธรรมไทย และพุทธศาสนาที่ดีที่สุด ทางด้านคติความเชื่อของคนสยามซึ่งสืบสานต่อกันมา ก็ด้วยการเรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่น ปัจจุบันยังมีพิธีกรรมที่แสดงถึงการนับถือผี เจ้าป่า

เจ้าเขา ไหว้ทุ่ง เจ้าที เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นมีความเข้มข้น และเหนียวแน่น เป็นเพราะพระสงฆ์ซึ่งเข้าร่วมพิธีกรรมนี้ชักนำให้ชุมชนสยามเรียนรู้ภูมิปัญญา คนสยามที่ซึมซับวัฒนธรรมไทยจึงมีจำนวนมาก สำนักของชาวสยามในรัฐกลันตันต้องการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทยเป็นทุนเดิม จึงเข้าร่วมกิจกรรมโดยง่าย ให้ความร่วมมือกับวัด ร่วมมือกับพระสงฆ์ในการส่งเสริมให้ในสังคมสยามเกิดการเรียนรู้ ผ่านสื่อและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ จนสามารถเข้ามาจัดการถ่ายทอดความรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน

ภาพที่ 1 เด็ก ๆ ฟังการอบรมพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทยที่วัดพุทธทักษิณผาธุการาม

ที่มา : ถ่ายภาพโดยพระวิจักกร์ พงษ์พันธ์ (ถ่ายเมื่อ 4 กุมภาพันธ์ 2563)

ภาพที่ 2 พระสงฆ์จำหน่ายหนังสือเพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาวัฒนธรรมไทยในวัด

ที่มา : ถ่ายภาพโดย เลขาณุการเจ้าคณะรัฐกลันตัน (ถ่ายเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2563)

6. การสร้างเครือข่ายทางศาสนาและวัฒนธรรมไทย

พระสงฆ์เชื้อสายสยามมีการสร้างเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยผ่านหน่วยงานที่หลากหลาย การสร้างเครือข่ายก็เพื่อสามารถแลกเปลี่ยนความรู้ในสิ่งที่สนใจร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น การสร้างเครือข่ายกับสมาคมคนสยามในรัฐเคดาห์-ปะลิส มูลนิธิพระวิเชียรโมลีจากจังหวัดสงขลา ชมรมคนแหล่งเจ๊ะเหในอำเภอตากใบ มูลนิธิการส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาไทยในรัฐกลันตัน เจ้าคณะอำเภอทั้ง 4 แห่งในรัฐกลันตัน กงสุลใหญ่เมืองโกตาบารู ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิในหมู่บ้าน ฯลฯ เครือข่ายเหล่านี้เป็นกำลังสนับสนุนในการจัดกิจกรรมวัฒนธรรม และช่วยเหลือในการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยในรัฐกลันตัน โดยมีพระสงฆ์ในรัฐกลันตันเป็นแกนหลัก ทำงานประสานความร่วมมือ

โดยส่งข่าวสารไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ให้เข้ามาเป็นแนวร่วมในการปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรมไทย เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดี เป็นผลให้การขับเคลื่อนวัฒนธรรมไทยมีพลังและยิ่งใหญ่ สะท้อนความรักสามัคคีของคนสยามไม่ว่าอยู่แห่งใดก็ตาม ดังจากการสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“องค์กรหลายองค์กรมาร่วมตัวช่วยเหลือวัด จัดกิจกรรมวัฒนธรรมไทยของคนสยามในพื้นที่รัฐกลันตัน มาจากเครือข่ายทางวัฒนธรรมไทยที่พระสงฆ์เชื้อสายสยามไปตั้งมา อาตมาคิดว่าการร่วมแบบนี้ชาติพันธุ์อื่นทำได้ยาก ทำให้บรรยากาศการจัดงานดูยิ่งใหญ่” พระพิพัฒน์, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจิตร พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่วัดประชุมธาตุขุนาราม อำเภอชุมบ่อ รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2561.

การส่งสารเพื่อรักษาเครือข่ายมีหลายรูปแบบ เช่น โทรศัพท์ สื่อออนไลน์ แผ่นพับ จดหมาย และบอกปากต่อปากต่อ ๆ กัน จนทำให้หลายชุมชนที่ร่วมเครือข่ายรับรู้ความเคลื่อนไหวของวัด หลายเทศกาลที่ยิ่งใหญ่คนสยามจะรู้ว่าเป็นวัดไหน เพราะจัดติดต่อกันทุกปี แต่ถึงอย่างไรก็ตามก็ไม่ลืมเครือข่ายของชาติพันธุ์อื่น ๆ ในรัฐกลันตัน โดยเฉพาะคนเชื้อสายจีน เชื้อสายฮินดูจากอินเดีย เพื่อให้มาร่วมงานด้านวัฒนธรรมที่จัดขึ้นในวัดไทย วัดเปิดพื้นที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาจากหลากหลายสถานที่ สร้างมิตรภาพที่ดีร่วมกัน เพื่อให้ผู้ที่มาเกิดความสุข สนุกสนาน มีความสุข การสร้างเครือข่ายของพระสงฆ์ เมื่อเกิดความร่วมมือ มีการสังเกตองค์กรที่มาร่วมงานว่า มีองค์กรใดบ้างที่เริ่มเสื่อมถอย มีความจำเป็นต้องกระตุ้นและใส่คุณสมบัติที่ดีลงไปให้กับหน่วยงานนั้น พร้อมปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานของคนในชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยให้เข้มแข็งขึ้นกว่าเดิม

7. การสร้างผู้นำด้านวัฒนธรรมไทย

การสร้างผู้นำด้านวัฒนธรรมไทยของพระสงฆ์เชื้อสายสยามในรัฐกลันตัน มีเหตุผลจากสังคมวัฒนธรรมโลกเปลี่ยนแปลง การแพร่กระจายของวัฒนธรรมภายนอก ซึ่งอาจทำให้อาณาเขตอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยสูญสลายไป มีหลายหน่วยงาน

สนับสนุนให้มีคัดเลือกแกนนำหรือหัวหน้างานทางวัฒนธรรม เด็กและเยาวชนชาวสยามจัดเป็นเป้าหมายหลักของการสร้างผู้นำวัฒนธรรม เพราะคนเหล่านี้จะเติบโตเป็นกำลังหลักของการสืบสานอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยต่อไป จะเป็นการส่งต่อความรับผิดชอบจากรุ่นสู่รุ่น เกิดพลังขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมในแนวกว้าง เพราะมีจำนวนมากขึ้น จึงพยายามจูงใจเยาวชนสยามเหล่านี้เข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ให้รู้จักหวงแหนวัฒนธรรมของตนเอง ในกลุ่มอื่นๆ พระสงฆ์เข้าไปเชื่อมสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน ประกอบด้วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่ปกครองส่วนท้องถิ่น คนหรือหน่วยงานต่างๆ เหล่านี้อาศัยอยู่ในชุมชนมานาน มีภาวะผู้นำสูงแล้ว ยิ่งมีวิสัยทัศน์การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยก็ยังสามารถบรรลุผลมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านที่ส่วนใหญ่ใกล้ชิดกับวัด อาสาสมัครร่วมโครงการเผยแผ่และสืบสานวัฒนธรรมไทย อย่างไรก็ตามการสร้างผู้นำทางวัฒนธรรมไทยไม่ใช่เรื่องง่าย หากคนที่ทำงานต่อเนื่องได้ยาก มีปัญหาบ้างจากการอบรมและสร้างทักษะการปฏิบัติ ซึ่งใช้เวลาพอสมควร บางคนรู้สึกท้อถอย เหนื่อยยาก อยากถอนตัวออกจากสมาชิก มีเวลาบ่มเพาะผู้นำวัฒนธรรมน้อย เพราะต้องประกอบอาชีพหาเงินเลี้ยงครอบครัว กระบวนการของพระสงฆ์ในการอบรมผู้นำทางวัฒนธรรม จะเรียกให้มารวมตัวที่วัดไทยแต่ละพื้นที่ จากนั้นอธิบายเหตุผลความจำเป็นต่อการเสริมสร้างผู้นำวัฒนธรรมไทยร่วมกัน แม้มีหน่วยงานอื่นๆ จัดอบรมด้วยแล้ว พระสงฆ์ก็ยังคงผลักดันและให้ความช่วยเหลืออยู่เบื้องหลัง มิให้วัฒนธรรมไทยสูญสลาย เพราะถูกรวบงำจากวัฒนธรรมภายนอก และขาดคนรุ่นใหม่ที่สืบสานอุดมการณ์ดังการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ในรัชกาลันตัน ถ้าคนสยามไม่เตรียมตัวที่จะคัดเลือกคนรุ่นใหม่ที่มีความคิดจะอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ในอนาคตอาจจะถึงทางตันก็ได้ เพราะถูกวัฒนธรรมสากลเข้ามาแทรกแซง เพราะความจริงเป็นอย่างนั้น การเตรียมผู้นำไว้แต่เนิ่นๆ เป็นการวางแผนวัฒนธรรมในอนาคต เพื่อให้รากวัฒนธรรมไทยยังคงอยู่” พระพิศ,นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจิตร พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์)ที่วัดประชาจินาราม บ้านภูมิลิม อำเภอดุสิต รัชกาลันตัน ประเทศมาเลเซีย เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2561.

“การคัดเลือกคนด้านนี้ไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะคุณสมบัติไม่พอ ไม่เหมาะกับงานที่เข้าไปทำ จึงต้องเสาะหาสัก ๆ เมื่อได้ตัวแล้วนำมาสัมภาษณ์ดูความคิดของเขา เขามีความเห็นในการรักษาวัฒนธรรมไทยแบบใดในอนาคต เพราะเป็นตัวแทนของประชาชนชาวสยาม” พระสุคน,นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจิตร พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่วัดสุคนธาราม บ้านบึงหยัง อำเภอตุ้มปัด รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2561.

อภิปรายผล

ผลการศึกษาสะท้อนการเสริมสร้างอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยของพระสงฆ์เชื้อสยาม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างความเป็นตัวตนของชาติพันธุ์คนสยาม ด้วยการรับรู้และตีความความเป็นไทย ท่ามกลางความแตกต่างทางวัฒนธรรมกับคนส่วนใหญ่ในรัฐกลันตัน ที่มีฐานสนับสนุนจากพื้นที่ติดเขตแดนประเทศไทย อีกทั้งมีประวัติศาสตร์ร่วมราก อันนำไปสู่การรับรู้จุดที่ต้องเสริมพลังวัฒนธรรมไทยให้เข้มแข็ง ตราบใดที่พระสงฆ์เป็นแกนนำจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากความเข้มแข็งของศาสนาพุทธและชาวพุทธ วาทกรรมความเป็นไทยถูกตีความความเป็นไทยในแบบวัฒนธรรมของชาวพุทธในประเทศไทยดำรงอยู่ พระสงฆ์เชื้อสายสยามจึงต้องผลิตซ้ำความเป็นไทยผ่านศาสนาพุทธแบบเถรวาท ภาษาประเพณีและศิลปะไทย ในพื้นที่สังคมเล็กๆ ในรัฐกลันตันด้วยรูปแบบต่างๆ เพื่อร้อยรัดความสามัคคีเป็นการนิยามความเป็นไทยตามความเข้าใจ แล้วก่อขึ้นเสริมขึ้นของคนสยาม ที่อยู่นอกเหนือบริบทของรัฐไทย เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและเสริมพลังต่อรองกับรัฐมุสลิมได้ ตามบริบทและสถานการณ์ต่างๆ ที่มาเลเซียวางกรอบพื้นที่คนสยามไว้แล้ว สอดคล้องกับแนวคิดของ Lefebvre, (2008 : 27 - 45) (อ้างถึงใน จารุวรรณ ขำเพชร, 2555 : 33) ซึ่งเห็นว่าพื้นที่สังคมเป็นปฏิบัติการของพื้นที่ที่มีการผลิตความหมายซ้ำ และชุดของลักษณะในแต่ละแบบของการก่อรูปของสังคมเป็นการยึดเหนี่ยวของสมาชิกในพื้นที่โดยความสัมพันธ์ของพื้นที่ และเป็นปฏิบัติการทางสังคมที่ถูกกำหนดให้เกิดขึ้นในพื้นที่

การเสริมสร้างความเข้มแข็งอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยของพระสงฆ์เชื้อสายสยามในประเทศมาเลเซียมีหลายรูปแบบ ได้แก่ ประเด็นการผลักดันให้มีการรวมตัวบนความหลากหลายขององค์กรและชุมชน การให้ทุกภาคส่วนเข้ามาพินิจกำลังเพื่อช่วยเหลือกิจกรรมทางวัฒนธรรม การทำให้ชุมชนเห็นเป้าหมายร่วมกันและคำนึงถึงประโยชน์ที่จะได้รับกับส่วนรวม รูปแบบเหล่านี้สะท้อนถึงการบริหารจัดการที่ต้องการให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม และสร้างพันธมิตรเพื่อเสริมความเข้มแข็งสอดคล้องกับแนวทางของคณะอนุกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภาคใต้ (2546 : 60) ที่เห็นว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต้องมีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและมีเครือข่ายดี อีกทั้งเป็นไปตามองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งที่ระบุว่า ต้องมีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิกเพื่อประโยชน์สูงสุด พระสงฆ์ยังเห็นว่าการที่ชุมชนสยามช่วยเหลืองานวัฒนธรรมสม่ำเสมอจะทำให้เข้าใจระบบการจัดการเพื่อดูแลรักษาและรับผลประโยชน์จากมรดกวัฒนธรรมอย่างเท่าเทียม ดังที่บณภรณ์ หะวานนท์ (2550 : 17) เห็นว่าการเสริมสร้างความเข้มแข็งต้องคำนึงความสามารถของชุมชนในการจัดระบบดูแลและแบ่งสรรทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ และเป็นธรรมกับสมาชิกในชุมชน

ประเด็นการมีจิตสำนึกพึ่งตนเอง เอื้ออาทร และรักท้องถิ่น พระสงฆ์เชื้อสายสยามมีการชักนำให้คนสยามพึ่งตนเองด้วยใจ โดยใช้หลักธรรมศาสนาหล่อหลอมการดำเนินชีวิต บ่มเพาะคนสยามให้รู้จักมีเมตตากรุณาแก่ผู้อื่น ขณะเดียวกันให้คนสยามรักภูมิลำเนาของตน ด้วยกลไกเสริมระบบความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นผ่านครอบครัว ชุมชนและสังคม เข้าใจบริบทการพัฒนาของกลุ่มคนสยามที่เป็นคนกลุ่มน้อย แต่ต้องการมีพื้นที่ทางสังคมในรัฐกลั่นต้น เพื่อเพิ่มอำนาจจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่จะส่งผลต่อความเข้มแข็งของอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทย สอดคล้องกับแนวคิดของอุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540 : 9-10) ที่ชี้ว่าปัจจัยที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งเกิดจากระบบความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น เป็นรูปธรรม คือการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดผ่านระบบครอบครัว เครือญาติเพื่อนฝูง มีกฎเกณฑ์แบบแผนการดำเนินชีวิตร่วมกัน โดยเชื่อว่าความแน่นแฟ้นจะมีพลังสามารถจัดการปัญหาได้ เช่นเดียวกับบณภรณ์ หะวานนท์ (2550 : 17) ที่เห็นว่าชุมชนจะเข้มแข็งจำเป็นต้องพินิจให้ชุมชนสามารถแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา

ตนเอง ประเด็นการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ พระสงฆ์มีการผลักดันให้งานด้านวัฒนธรรมไทยเกิดขึ้นในพื้นที่ทุกปี การจัดงานทุกครั้งพระสงฆ์จะเข้าร่วมรับผิดชอบร่วมกับองค์กรต่างๆ หลายองค์กร เพื่อร่วมคิดร่วมวางแผน เช่น การเตรียมพื้นที่วัดเพื่อจัดงานการเตรียมคนมาช่วยงาน สอดคล้องกับแนวคิดของนพดล เหล่ากอ (2549 : 1) ที่เห็นว่าการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต้องกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ มีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน วางแผนให้สนองความต้องการของชุมชน ตลอดจนสร้างประชาคม

ประเด็นการสร้างเป้าหมายและค่านึงถึงประโยชน์ส่วนรวม พระสงฆ์เชื้อสายสยามมีวิธีขับเคลื่อนและสร้างกลไกด้านวัฒนธรรมไทย โดยวางแผนจัดงานด้านวัฒนธรรมไทยที่วัดเท่านั้น ไม่ให้กระทบกับคนต่างศาสนา ให้วัดเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย เพื่อก่อประโยชน์แก่สาธารณชน สอดคล้องกับข้อเสนอของคณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภาคใต้ (2546 : 60) ที่ว่า ชุมชนเข้มแข็งต้องมีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชนที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกทุกๆ คน และมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมประเมินสถานการณ์ กำหนดวิสัยทัศน์ ร่วมคิดตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาผ่านกระบวนการชุมชน ประเด็นการเรียนรู้และการสืบสานวัฒนธรรมไทย พระสงฆ์เชื้อสายสยามมีการเรียนรู้และสืบสานวัฒนธรรมไทย โดยศึกษาจากการอ่านหนังสือและตำราเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย เรียนรู้จากบรรพชนในอดีต จากนั้นก็มีการนำมาเผยแพร่ในรูปแบบต่างๆ ให้กับชาวสยาม สอดคล้องกับแนวคิดของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541 : 11) ที่ได้กล่าวถึงชุมชนเข้มแข็งว่าควรเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ชุมชนมีการเพิ่มพูนความรู้อย่างสม่ำเสมอ เป็นชุมชนที่มีการจัดการตนเอง เช่นเดียวกับอุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540 : 9-10) ที่เห็นว่าเงื่อนไขที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งคือกระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น การสืบสานภูมิปัญญาดั้งเดิมจากครอบครัว วัด สถานประกอบการ โดยการสังเกต ฟัง ถาม ทดลองทำ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่จะช่วยให้เกิดเรียนรู้และเกิดผลทางปฏิบัติ

ประเด็นการสร้างเครือข่ายทางศาสนาและวัฒนธรรม พระสงฆ์เชื้อสายสยาม มีการสร้างเครือข่ายการส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ผ่านหน่วยงานต่างๆ หลายองค์กร เช่น สมาคมคนสยามในรัฐกลันตัน มูลนิธิพระวิเชียรโมลีจังหวัดสงขลา มูลนิธิการส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาไทยรัฐกลันตัน เจ้าคณะรัฐกลันตัน การสร้างเครือข่ายทางศาสนาก็เพื่อต้องการสร้างความร่วมมือทางวัฒนธรรมให้มากที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดของคณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภาคใต้ (2546 : 60) ที่กล่าวถึงชุมชนเข้มแข็งว่า ลักษณะสำคัญคือมีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่นๆ ท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่นๆ ประเด็นการสร้างผู้นำทางวัฒนธรรม พระสงฆ์เชื้อสายสยามมีกลไกเสริมสร้างผู้นำทางวัฒนธรรม เพื่อคัดเลือกเข้ามาร่วมมือทำงานและเป็นหัวหน้างานทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะผู้มีศีลธรรมอันดี สอดคล้องกับแนวทางของคณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภาคใต้ ที่เห็นว่าชุมชนเข้มแข็งขึ้นกับการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนและสืบทอดกันมา เช่นเดียวกับอุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทย์พงศ์ (2540 : 9-10) ที่พบว่าเงื่อนไขทำให้ชุมชนเข้มแข็งต้องมีผู้นำชุมชน โดยเน้นความสำคัญของผู้นำธรรมชาติ กล่าวคือต้องเป็นผู้ประพฤติดนในกรอบของศีลธรรม การเป็นผู้ต่อสู้เพื่อชุมชนควรเป็นผู้ทรงความรู้

สรุป

จากผลการศึกษาพอสรุปได้ว่า รัฐกลันตันแม้เป็นรัฐจารีตอิสลาม มีการปกครองด้วยไชนิตบัญญัติแห่งอิสลาม หากแต่พระสงฆ์เชื้อสายสยามยังสามารถบำรุงรักษาพระพุทธศาสนาไว้ได้อย่างเข้มแข็ง ซึ่งความเข้มแข็งนั้นเกิดจากแรงศรัทธาของชาวสยามประการหนึ่ง มาจากนโยบายรัฐที่มีได้กีดกันวัฒนธรรมของคนกลุ่มน้อย เพียงแต่อย่าให้กระทบคนที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งมีอยู่จำนวนมาก ที่สำคัญมาจากแรงสนับสนุนขององค์กรพุทธศาสนาในประเทศไทย พระสงฆ์เชื้อสายสยามแม้มีบทบาทต่อการส่งเสริมวัฒนธรรมไทย แต่จะทำไมสำเร็จหากปราศจากความร่วมมือของผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐมุสลิมที่เข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่เท่าเทียม การเสริมสร้างความเข้มแข็งอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยของพระสงฆ์เชื้อสายสยามภายใต้ประเทศมุสลิม จึงมีนัยยะของการดำเนินนโยบายพหุวัฒนธรรม

ของประเทศมาเลเซีย ที่ยอมรับความแตกต่างของผู้อื่นในลักษณะที่เสมอภาค ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มโอกาสในการปรับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย

ข้อเสนอแนะ

1. พระสงฆ์และแกนนำชุมชน มีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทย จึงควรมีการศึกษาคุณลักษณะและศักยภาพของพระสงฆ์ใน การส่งเสริมและพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนต่อไป

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นรากฐานที่สำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ควรมีการศึกษาการพัฒนาตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และบริบทเฉพาะแห่ง ด้วยความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้เสียของชุมชนอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

โกวิทย์ พวงงาม. (2553). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์.

คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ. (2546). โครงการนโยบายสังคมแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.

คณะกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภาคใต้. (2546). นโยบายสังคมแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

คณินันต์ จันทบุตร. (2545). ความสำเร็จของการปฏิบัติการกิจของวัด ศึกษากรณีวัดป่านานาชาติ อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี. (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ.

จารุวรรณ ขำเพชร. (2555). พื้นที่เมืองและชีวิตของคนในเมือง ศึกษากรณีซอยควบอย สุขุมวิท 23 กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ธิดารัตน์ ทองรินทร์. (2553). การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในมาเลเซีย. สืบค้นเมื่อ 8 มิถุนายน 2553 จาก <http://www.blogkru.com>.

- อํารงศักดิ์ อายุวัฒนะ. (2547). ไทยในมาเลเซีย. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : บรรณกิจการพิมพ์.
- นพดล เหล่ากอ. (2549). การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการกองทุนของ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองทหารอากาศ กองบิน 46. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- นภาพรณ ะหวานนท์. (2550). ดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน ความกลมกลืน ระหว่างทฤษฎีฐานรากกับข้อมูลเชิงประจักษ์. (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต. (2554). ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยกับการอํารงไว้ซึ่งอัตลักษณ์วัฒนธรรม, วารสารปาริชาติ. 2(24), 1 - 28.
- พรชัย นาคสีทอง. (2559). ประวัติศาสตร์ความทรงจำและอัตลักษณ์ไทย (พุทธ) สยามในมาเลเซีย กรณีชุมชนบางเซะ รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ. 2(10), 1 – 36.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2552). มองสันติภาพจากโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด.
- พระธรรมวรเมธี (สุชิน อคฺคชิโน). (2550). วัดพัฒนา 50. กรุงเทพฯ : กองพุทธศาสนาสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- วราภรณ์ สำราญ, จันท์จิรา ศรีสุวรรณ, ปาริฉัตร หัสนีย์ และคณะ. (2558). รัฐกลันตันกับวัฒนธรรมที่กำลังสลายทาง. สืบค้นเมื่อ 14 มิถุนายน 2563 จาก <http://Asian studies2015.word press.com/2015/03/14/>.
- สมพร ขุนเพชร. (2558). การอํารงและพลวัติวัฒนธรรมพุทธศาสนาของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย. (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต). สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2541). การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อิสมาเอล โมฮัมหมัดยูโซฟ. (2553). ความอยู่รอดของวัดสยามในกลันตัน, วารสารรัฐยะมิแล. 31(1), 8-18.

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. (2540). ระบบการศึกษากับชุมชน
กรอบความคิดและข้อเสนอเพื่อการศึกษาวิจัย. (รายงานผลการวิจัย).
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อุทัย เอกสะพัง. (2555). บทบาทพระสงฆ์ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยในรัฐทาง
ตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย. (รายงานผลการวิจัย). สงขลา :
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.

บุคลากรกรม

เจียบ, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจิตร พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ชุมชนบ้านใน
อำเภอตุ้มปัดรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย. เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2561.

จัน, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจิตร พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านบางแซะ
อำเภอปาร์เซมัส รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย. เมื่อวันที่ 8 มกราคม 2561.

จิต, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจิตร พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านยูงเกา
อำเภอตุ้มปัด รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย. เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2561.

ตันเซียง, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจิตร พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ชุมชน
บ้านกูลิม อำเภอปาร์เซมัส รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย. เมื่อวันที่
9 มกราคม 2561.

พระพิพัฒ, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจิตร พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์).
ที่วัดประชุมธาตุขุนาราม บ้านยูงเกา อำเภอตุ้มปัด รัฐกลันตัน
ประเทศมาเลเซีย. เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2561.

พระพิศ, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจิตร พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์).
ที่วัดประชานิราม บ้านกูลิม อำเภอตุ้มปัด รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย.
เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2561.

พระสุคน, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจิตร พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์).
ที่วัดพิบูลใหญ่ บ้านยูงเกา อำเภอตุ้มปัด รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย. เมื่อ
วันที่ 10 มกราคม 2561.

พระอดุล, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจิตร พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่วัดโพธิ
วิหาร บ้านยามู อำเภอตุ้มปัด รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย. เมื่อวันที่
10 มกราคม 2561.

สมนึก, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจิตร พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านคูลิม
อำเภอตุ้มปัด รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย. เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2561.

สมรม, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจิตร พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์).
ที่วัดมัชฌิมาราม บ้านยูงเกา อำเภอตุ้มปัด รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย.
เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2561.

สอง, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจิตร พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ชุมชน
บ้านบางแะ อำเภอปาร์เซมัส รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย. เมื่อวันที่
8 มกราคม 2561.

สะอม, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจิตร พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์).
ที่ชุมชนบ้านบังหุยัง อำเภอตุ้มปัด รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย.
เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2561.

อัมพา, นามสมมติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). พระวิจิตร พงษ์พันธ์ (ผู้สัมภาษณ์).
ที่ชุมชนบ้านบังหุยัง อำเภอตุ้มปัด รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย.
เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2561.